

TRIJŲ AUTORIŲ PER TREJUS METUS PARAŠYTOS TRYS NAUJOS TRIJŲ LIETUVOS KARIUOMENĖS DALINIŲ ISTORIJOS

SURGAILIS, Gintautas. *Pirmasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas*. Vilnius: Vytauto Didžiojo karo muziejus; Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2011. – 304 p. ISBN 978-609-412-011-4

RAKUTIS, Valdas; VAIČENONIS, Jonas. *Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija: Lietuvos pėstija XIV–XXI a. pr. (II pulko ir Algirdo MPB istorija)*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2012. – 194 p. ISBN 978-609-8074-00-0

SURGAILIS, Gintautas. *Trečiasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013. – 192 p. ISBN 978-609-8074-13-0

Vytautas Jokubauskas

Atkurtoji Lietuvos kariuomenė puoselėja tarpukario ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karybos¹ bei karinių dalinių tradicijas. Todėl šiame tekste pabandydysime ne tik aptarti per pastaruosius trejus metus (2011, 2012 ir 2013 m.) pasirodžiusias tris knygas – karinių dalinių istorijas, bet ir paanalizuoti jų parašymo priežastis, reikšmę kariuomenei ir galimas ateities tyrimų šioje srityje perspektyvas, pagvildinti opų klausimą, su kokiais praeityje buvusiais kariniais daliniais save tapatina 2014 m. egzistuojantys Lietuvos kariuomenės batalionai ir su kokiais galėtų tapatintis.

Štai kariuomenės interneto svetainėje apie vieno iš mechanizuotų batalionų istoriją rašoma: „Karaliaus Mindaugo husarų bataliono istorija prasidėjo dar 1919 metų pradžioje.“² Informacijoje apie Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalioną nurodoma, kad „Karininkų laipsnių įteikimo ceremonijoje dalyvauja ulonas, aprengtas autentiškai atkurta 1812 m. ulono uniforma“³. Minėto ulonų bataliono kariai kelia klausimą, „kuo skiriamės nuo kitų“, o atsakydami jį, tapatina save su konkrečiais istoriniais personažais: „Esame

¹ Kariuomenės vaidmuo Lietuvos valstybėje XIII–XX a. [žiūrėta 2014 10 10]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/karo_istorija/nuo_seniausiu_laiku_iki_nato/kariuomenes_vaidmuo_lietuvos_valstybeje_xiii-xx_a.html.

² Karaliaus Mindaugo husarų batalionas (KMHB) [žiūrėta 2014 10 10]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mmpb.html.

³ Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas (DK BUB) [žiūrėta 2014 10 10]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/dkbub.html.

vienintelis dalinys Lietuvos kariuomenėje, pavadintas moters vardu. Didžioji kunigaikštienė Birutė – Lietuvos valdovo Vytauto Didžiojo motina. Nešiodami šį garbingą vardą, didžiuojamės savo istorija ir praeitimi, o tai kartu ir garbė, ir atsakomybė bei pareiga prieš ateities kartas.⁴ Apskritai Krašto apsaugos sistemoje ulonų vardas siejamas su Lietuvos totoriais: 2007 m. išleisto parodos apie totorius karius katalogo tekste, o ypač ikonografinėje medžiagoje, tarp totorių ir ulonų parodomas ryšys, šiame kontekste pateikiama net tarpukario 2-ojo kavalerijos ulonų pulko vėliava⁵.

Bene plačiausiai savo ištakas nušviečia Klaipėdoje dislokuotas dragūnų batalionas: „Prūsijos karalystėje 1717 m. įkurtas Dragūnų pulkas vėliau buvo vadinamas Lietuvių dragūnų pulku. Pulkas dislokavosi Tilžėje (dabartiniame Sovietske). Apie 30 pulko kareivių buvo lietuviai. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės dragūnų pradininku laikomas lauko etmonas Kristupas II Radvila, turėjęs pirmąjį samdytą dragūnų dalinį. Dragūnų dalinių Lietuvoje padaugėjo per švedų ir rusų okupacijas. 1917 m. prasidėjus lietuvių karių tautiniam judėjimui, su karininko Mikuckio pagalba organizuotas lietuvių dragūnų eskadronas. 1934 m. paskelbtas dragūnų tarnybos įstatymas, padėjęs organizuoti rezervinius kavalerijos dalinius. Dragūnai dalyvavo žygyje 1939 m. išvaduojant Vilnių.“⁶

Kunigaikščio Vaidoto mechanizuotojo bataliono istorija, skelbiama internete, taip pat pradedama rašyti nuo 1919 m., kai buvo suformuotas Lietuvos kariuomenės 8-asis pėstininkų pulkas⁷. Bene nuosekliausiai savo istoriją nuo XVIII a. iki XXI a. pateikia Lietuvos kariuomenės Gedimino štabo batalionas. Rašoma, jog „Bataliono istorinis pagrindas siekia 1717 metus, kai Lietuvos-Lenkijos valstybė įsteigė nuolatinės kariuomenės pajėgas. Pirmasis lietuvių pulkas vadinosi Didžiojo Lietuvos etmono infanterijos pulku. Šio pulko likimas tapo neatsiejamas nuo visos Lietuvos likimo. Po pirmojo Žečpospolitos padalijimo pulkas buvo išformuotas. Istorijos bėgyje pulkas vėl atgimdavo karų ir sukilimų metu. Taip atsitiko 1812 m. Rusijos-Prancūzijos kare, 1830 m. ir 1863 m. sukilimuose. 1831 m. prasidėjus sukilimui Lietuvoje, iš Trakų, Ukmergės, Vilniaus apylinkių buvo sudarytas 1-asis kadrinis pėstininkų pulkas, kuriam vadovavo kapitonas S. Macevičius. Pulkas, turėdamas 1 150 karių, sudarė Kauno įgulą. Pulko pirmajai kuopai vadovavo kapitonė Emilija Pliaterytė. Pasibaigus sukilimui, pulko likučiai pasitraukė į Prūsiją“⁸. Toliau pereinama prie 1919–1940 m. egzistavusio Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pėstininkų pulko istorijos⁹.

⁴ Kuo skiriamės nuo kitų [žiūrėta 2014 10 11]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/dkbub/kuo_skiriames_nuo_kitu.html.

⁵ *Parodos Lietuvos totoriai-kariai katalogas*. Ats. red. A. POCIŪNAS. Kaunas, 2007.

⁶ Žvilgsnis į istoriją [žiūrėta 2014 10 10]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/dragunu_batalionas/istorija_410.html.

⁷ Istorija [žiūrėta 2014 10 10]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/kunigaikscio_vaidoto_mechanizuotasis_pestininku_batalionas/istorija_257.html.

⁸ Istorija [žiūrėta 2014 10 10]: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/gedimino_stabo_batalionas/istorija_776.html.

⁹ Ibid.

Taigi nemaža dalis Lietuvos kariuomenės dalinių savo istorijos pasakojimus pradeda nuo LDK, kai kurie sieja save su XIX a. sukilimais ar 1812 m. *prancūziškais* lietuvių pulkais¹⁰, sukilėlių daliniais ar net Prūsijos kavalerijos pulku. Viena nedaugelio išimčių – Oro gynybos batalionas, savo pirmtaku įvardijantis 1935 m. liepos 10 d. Kaune įkurtą Priešlėktuvinės apsaugos rinktinę¹¹.

Tarpukariu būta panašių tradicijų. 1927 m., minint 1-ojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko sukaktį, konstatuota, kad Lietuvos kariuomenės istorijos negalima pradėti nuo 1918 m., nes tai būtų „didžiausias nusikaltimas istorijai“. Teigta, kad pulkas egzistavo 1717–1831 m.: 1717 m. – LDK Didžiojo etmono infanterijos pulkas, 1766 m. – LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas, 1776 m. – 1-asis grenadierių LDK Didžiojo etmono pulkas, 1776 m. – 1-asis pėstininkų LDK Didžiojo etmono pulkas, 1812 m. – 1-asis Lietuvos pėstininkų pulkas, kuris 1813 m. gynė Modlino tvirtovę (Lenkijoje), o 1831 m. sulikimo metu Belovežo girioje buvo suformuotas 1-asis lietuvių pėstininkų pulkas. Pažymėta, kad 1792 m. pulkas, kaip ir tarpukariu, buvo įsikūręs Ukmergėje¹². O štai 1934 m. išleistoje 5-ojo pėstininkų Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Kęstučio pulko istorijoje rašyta: „Turime pasakyti, kad šiais metais pulkas mini 15 metų sukaktuves ne nuo savo įsteigimo, bet tik nuo atgaivinimo pradžios, nes jis, kaip ir keli kiti (ne visi) mūsų pulkai, yra tiek pat senas, kaip sena yra mūsų kariuomenė. O mūsų kariuomenės pradžia siekia ne 1918 metus, bet Lietuvos kunigaikščių laikus. Juk turėjo Lietuva 5 pėst. pulką Napoleono laikais (5-tas Lietuvos arba pagal bendrąją eilės numeraciją 22 pėst. grafo Čapskio pulkas); buvo 5 lietuvių pulkas nelaimingos Liublino unijos laikais; tokį pulką randame Vytauto Didžiojo kariuomenėje. Pagaliau mūsų pulko šefas Kęstutis taip pat turėjo kelis pulkus savo kariuomenėje, jų tarpe buvo ir 5-tasis. Tad matoma, kad mūsų pulkų istorija siekia tolesnių laikų. [...] minint Kęstučio pulko atgaivinimo 15 metų sukaktuves, norėtųsi ypatingai pageidauti, kad mūsų tarpe greičiau atsirastų atsidedusių Lietuvos karo istorijos tyrinėtojų, kurie sutvarkytų ne tik paskiausių trijų penkmečių mūsų karo istoriją, bet išstudijuotų ir tolimos mūsų praeities karo istorijos įvykius. Tų tyrinėjimų pasekmėje kai kurie mūsų pulkai galėtų švęsti savo gyvavimo ne keliolikos, bet kelių dešimtmečių ar net kelių šimtų metų sukaktuves.“¹³ Tad nenuostabu, kad karinėje periodikoje buvo aptariamoms 1812 m. lietuvių pėstininkų ir kavalerijos pulkų formavimo sąlygoms, kovinė patirtis¹⁴. 1934 m. išleistoji 1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulko istorija buvo pradėta pasakoti nuo pulko formavimo 1919 m., visgi pulko šefui kunigaikščiui J. Radvilai, žirgų istorijai ir priežiūrai, bendrai kavalerijos raidai bei reikšmei pasaulio ir LDK karyboje buvo skirtas

¹⁰ Plačiau žr.: NAWROT, D. *Litwa i Napoleon w 1812 roku*. Katowice, 2008.

¹¹ *Oro gynybos batalionas*. Ats. red. S. SENDŽIKAS. Vilnius-Kaunas, [2011], p. 2.

¹² 1-mo pėstininkų pulko istorijai priminti. In *1 pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio GEDIMINO pulkas* [Priedas prie: *Karys*, 1927 08 10–16, Nr. 32 (428)], p. 2–3.

¹³ *5 pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas 1919–1934*. Kaunas, 1934, p. 7.

¹⁴ SCHMITTELEINAS, R. Lietuvos kariuomenė Napoleono laikais. *Trimitas*, 1937 06 03, Nr. 22 (859), p. 507–509.

išskirtinis dėmesys. „Ar atsimename Vytauto Didžiojo lengvąją kavaleriją, kuri vikriai mokėjo menavruoti ir mušti priešą [...]. Be to, mes, lietuviai per visus amžius esame sutapę su žirgu, per visą istoriją kautynių draugai iki pat dabartinių kautynių už Nepriklausomybę“, – teigta leidinyje¹⁵. 1939 m. išleistoji knyga apie Lietuvos kariuomenės karo inžineriją taip pat buvo pradėta rašyti nuo LDK karybos patirties¹⁶.

2014 m. trys Lietuvos kariuomenės motorizuoti batalionai, pasak karinės vadovybės, „Atsižvelgiant į poreikį puoselėti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir tarpukario Lietuvos kariuomenės tradicijas“, virto „kavalerijos“ batalionais – ulonų, husarų ir dragūnų¹⁷. Pastarasis sprendimas kelia abejonių, viena vertus, nes kavalerijos pavadinimus XXI a. kariuomenėse dažniausiai turi sunkiosios ginkluotės, pvz., tankų, daliniai. Kita vertus, sudėtinga pagrįsti, kodėl būtent Karaliaus Mindaugo batalionas tapo husarų batalionu, kas yra bendra tarp XIII a. Lietuvos valdovo ir tik nuo XVI a. LDK paplitusios kavalerijos rūšies? Be to, neaišku, kaip į rišlų naratyvą bus sujungtos tarpukario egzistavusių 4-ojo pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulko ir 1-ojo husarų pulko¹⁸, o nuo 1927 m. – Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko, istorijos, puoselėjamos ir pėstininkų, ir kavalerijos pulkų tradicijos viename motorizuotame batalione? Juk, kaip teigė Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų vadas gen. mjr. Almantas Leika, „Sausumos pajėgos, kaip ir visa Lietuvos kariuomenė, yra pirmiausia tarpukario Lietuvos kariuomenės tradicijų tęsėja ir puoselėtoja. Tai liudija ne tik karinių vienetų pavadinimai, bet ir tam tikrų tradicijų – karinių laipsnių suteikimo, priesaikos ir kitos ceremonijos – tęsimas, nuveikti darbai“¹⁹.

Žinoma, analogiškai ir tarp menkai žinomo XIII a. pabaigos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio bei dragūnų ar XIV a. kunigaikštienės Birutės ir ulonų, remiantis istorizmo principu, maža kas bendra. Nors pastaruoju atveju bent jau galima remtis tarpukario tradicija, kai Alytuje stovėjo 2-asis ulonų Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės pulkas²⁰. Husarų ir dragūnų įvardijimai labiau tiktų batalionams su tokių LDK karybos

¹⁵ *Gusaras: 1-ojo gusarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko 15 m. gyvavimo sukakčiai paminėti*. Red. N. GASĖNAS. Kaunas, 1934, p. 64.

¹⁶ *Karo technikos dalių dvidešimtmetis 1919–1939*. Kaunas, 1939, p. 3–7.

¹⁷ LR principinės kariuomenės struktūros 2014–2019 metais aiškinamasis raštas prie įstatymo projekto: Elektroninio archyvo informacinė sistema [žiūrėta 2014 10 10]: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2013/130531/22.pdf.

¹⁸ Pulko pavadinimas kito: nuo 1919 m. gegužės 12 d. iki 1919 m. spalio 24 d. – 1-asis lietuvių raitelių pulkas; nuo 1919 m. spalio 25 d. iki 1921 m. liepos 9 d. – 1-asis raitelių pulkas; nuo 1921 m. liepos 10 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 1-asis kavalerijos pulkas; nuo 1922 m. balandžio 1 d. iki 1927 m. rugsėjo 24 d. – 1-asis gusarų pulkas; nuo 1927 m. rugsėjo 25 d. iki 1939 m. spalio 6 d. – 1-asis gusarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas; nuo 1939 m. spalio 7 d. iki 1940 m. liepos 24 d. – 1-asis husarų kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas; nuo 1940 m. liepos 27 d. iki 1940 m. spalio 27 d. – 1-asis husarų pulkas: Elektroninio archyvo informacinė sistema [žiūrėta 2014 08 20]: <http://eais-pub.archyvai.lt/eais/faces/pages/forms/search/F3001.jsp>.

¹⁹ POLEKAUSKIENĖ, J. Nuo 2014 metų pradžios pasikeitė trijų Sausumos pajėgų dalinių pavadinimai. *Krašto apsauga*, 2013, Nr. 22 (267), p. 14.

²⁰ Pulko pavadinimas kito: nuo 1920 m. spalio 30 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 2-asis raitelių pulkas; nuo 1922 m. vasario 4 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 2-asis kavalerijos pulkas; nuo 1922 m. balandžio 1 d.

asmenybių kaip Salaspilio mūšio (1605 m.) nugalėtojas Jonas Karolis Chodkevičius, Oršos (1514 m.) triumfą pasiekęs Konstantinas Ostrogiškis, pagaliau dėl Livonijos nenuilstamai kovojęs Lietuvos didysis kunigaikštis Steponas Batoras ar didikų Sapiegų (ši giminė LDK išugdė ne vieną etmoną) vardais, nes kunigaikščių Radvilų vardą (konkrečiai Jonušo Radvilos) jau turi mokomasis pulkas.

Plėtojant Lietuvos kariuomenės artileriją ir didinant dalinių skaičių, naujam batalionui būtų logiška suteikti LDK bajoro, artilerijos inžinieriaus, karininko, raketų išradėjo ir žymaus 1650 m. išleisto veikalo *Artis Magnae Artilleriae Pars prima* (liet. *Didysis artilerijos menas*) autoriaus Kazimiero Simonavičiaus vardą. Be viso to, nėra, pavyzdžiui, atkurta ir tarpukario kariuomenės 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio (Margirio) pulko tradicija – jo vardas nesuteiktas jokiame atkurtosios Lietuvos kariuomenės daliniui.

Akivaizdu, kad KASP rinktinės kariuomenėje suprantamos kaip pokario partizanų tradicijų tęsėjos: visų 2014 m. veikiančių rinktinių pavadinimai atitinka pokario Lietuvos partizanų teritorinės struktūros pavadinimus. Minėtų pajėgų 20-mečiui skirtame leidinyje pažymima, kad 1990–1991 m. į besikuriančią krašto apsaugą stoję savanoriai save laikė trečiąja karta, nes pirmoji – tai 1918–1920 m. Nepriklausomybės kovų savanoriai, o antroji – 1941 m. sukilėliai, Vietinės rinktinės, Tėvynės apsaugos rinktinės kariai, 1944–1953 m. partizanai²¹. Leidinyje apie 3-iąją KASP rinktinę teigiama, kad Žemaičių apygarda įsteigta 1945 m. kovo mėn., tad 1999 m. „siekiant įamžinti Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio ginkluotųjų pajėgų vadus, Klaipėdos rinktinei buvo suteiktas KASP Žemaičių 3-iosios rinktinės vardas“²². Taigi matome, jog čia remiamasi XX a. Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo patirtimi. Galima sakyti, kad savanoriams dar gali tekti įsisavinti 1919–1923 m. partizaninio pasipriešinimo ir 1863–1864 m. sukilimo patirtis, tuo praplečiant savo atminimo kultūros ribas ir susiejant savo dalinius su praeities partizaninių kovų Lietuvoje epizodais.

Bet žingsnis suteikti kavalerijos vardus motorizuotiems Mindaugo, Butigeidžio ir Birutės batalionams, nepadiskutavus su istorikais, žengtas, ir jo atšaukimas būtų žalingesnis nei *status quo* išlaikymas. Bent jau iki tol, kol Lietuvos kariuomenėje bus pradėti formuoti nauji batalionai, kai esami batalionai simboliškai (o karybos srityje simbolizmas visada labai svarbus), tarkime, kartu su viena kuopa, naujam daliniui perduos ir husarų ar dragūnų vardą bei tradicijų puoselėjimą.

iki 1928 m. rugsėjo 29 d. – 2-asis ulonų pulkas; nuo 1928 m. rugsėjo 30 d. iki 1940 m. liepos 24 d. – 2-asis ulonų Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės pulkas; nuo 1940 m. liepos 25 d. iki 1940 m. spalio 26 d. – 2-asis ulonų pulkas: Elektroninio archyvo informacinė sistema [žiūrėta 2014 08 20]: <http://eais-pub.archyvai.lt/eais/faces/pages/forms/search/F3001.jspx>.

²¹ AURYLA, J. et. al. *Tėvynės sargyboje. Krašto apsaugos savanorių pajėgų dvidešimtmečio kronikos 1991–2011*. Vilnius, 2011, p. 7.

²² *KASP Žemaičių apygardos 3-ioji rinktinė*. Vilnius, 2001, p. 1.

1 lentelė. Lietuvos kariuomenės dalinių (XVIII–XXI a.) tradicijų tęstinumo galimybės

Lietuvos kariuomenės dalinys 2014 m.	Dislokacijos vieta 2014 m.	Lietuvos kariuomenės pulkas tarpukariu	Nepriklausomybės kovų (1918–1923 m.) Lietuvos dalinys, karinė formuotė	Dislokacijos vieta 1935–1938 m.	1812 m. lietuviški daliniai	LDK reguliariaji kariuomenės daliniai XVIII a. pabaigoje	LDK reguliariaji kariuomenės daliniai XVIII a. viduryje
Gedimino štabo batalionas	Vilnius	1-asis pėst. LDK Gedimino pulkas		Ukmergė (nuo 1939 m. – Vilnius)	18-asis pėst. pulkas	1-asis Didžiosios buožės pėst. regimentas	Didžiosios buožės pėst. regimentas
LDK Algirdo MPB	Rukla	2-asis pėst. LDK Algirdo pulkas		Kaunas	19-asis pėst. pulkas	2-asis Didžiosios buožės pėst. regimentas	Didžiosios buožės raitelių (dragūnų / 2-asis pėst.) regimentas
Vytauto Didžiojo jėgerių batalionas	Kaunas	3-iasis pėst. LDK Vytauto pulkas		Kėdainiai, Raseiniai, Seredžius	20-asis pėst. pulkas	3-iasis Lauko buožės pėst. regimentas	Lauko buožės pėst. regimentas
Karaliaus Mindaugo husarų batalionas	Panevėžys	4-asis pėst. Lk Mindaugo pulkas		Panevėžys	21-asis pėst. pulkas	4-asis Lauko buožės pėst. regimentas	Lauko buožės (dragūnų / 4-asis pėst.) raitelių regimentas
LDK Kęstučio MPB	Tauragė	5-asis pėst. LDK Kęstučio pulkas		Kaunas, Prienai	22-asis pėst. pulkas	5-asis pėst. (Grabovskio) regimentas	Vilniaus vaivados (Pinsko) raitelių (5-asis pėst.) regimentas
-	-	6-asis pėst. Pk Margio pulkas		Klaipėda, Plungė	-	6-asis pėst. (Nesiolovskio) regimentas	Kunigaikščių Masalskių 6-asis pėstininkų regimentas
LDK Butigeidžio dragūnų batalionas*	Klaipėda	7-asis pėst. Žk Butigeidžio pulkas		Klaipėda, vėliau Tauragė, Ž. Naujamiestis, Pagėgiai	-	7-asis pėst. regimentas	JKM Gardino gvardijos batalionas
Kunig. Vaidoto MPB	Rukla	8-asis pėst. Kk Vaidoto pulkas		Šiauliai, Varniai	-	8-asis pėst. regimentas	Kunigaikščių Radvilų milicija***
LDK Vytenio batalionas	Marijampolė	9-asis pėst. LDK Vytenio pulkas		Marijampolė	-	-	-

Lietuvos kariuomenės dalinys 2014 m.	Dislokacijos vieta 2014 m.	Lietuvos kariuomenės pulkas tarpukariu	Nepriklausomybės kovų (1918–1923 m.) Lietuvos dalinys, karinė formuotė	Dislokacijos vieta 1935–1938 m.	1812 m. lietuviški daliniai	LDK reguliarieji kariuomenės daliniai XVIII a. pabaigoje	LDK reguliarieji kariuomenės daliniai XVIII a. viduryje
LDK DE J. Radvilos mokomasis pulkas**	Rukla	1-asis husarų LDK Didžiojo etmono Jonušo Radvilos pulkas		Kaunas	17-asis ulonų pulkas	I Kauno husarų brigada	Tautinio autoramento husarų vėliavos
Dk Birutės ulonų batalionas	Alytus	2-asis ulonų Lietuvos kunigaikštienės Birutės pulkas		Alytus	18-asis ulonų pulkas*****	Priešakinės sargybos regimentai (totorių ir kazokų vėliavos)	Tautinio autoramento totorių vėliavos
.*	-	3-iasis dragūnų Geležinio Vilko pulkas		Tauragė	19-asis ulonų pulkas	JKM priešakinės sargybos regimentas	Dragūnų regimentai****
Gen. R. Giedraičio art. batalionas	Rukla	1-asis art. pulkas		Panevėžys, Ukmergė, Kupiškis	R. Tiškevičiaus artilerija	LDK artilerijos korpusas	
Oro gynybos batalionas	Radviliškis	Priešlėktuvinės apsaugos rinktinė		Kaunas	-	-	-
Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas	Kaunas	1-asis inžinierių batalionas		Kaunas	-	LDK inžinieriai	

Pastaba: lentelėje pateiktos atskirų laikotarpių Lietuvos kariuomenės dalinių tradicijų sąsajos – tai tik šio teksto autoriaus nuomonė diskusijai inspiruoti. Sprendimui priimti reikia plačios diskusijos ir analizės dalyvaujant gausesnei karo istorikų grupei.

* Klaipėdoje įsikūrusio Butegidžio bataliono tradicija pirmiausia sietina su tarpukario pėstininkų pulku, be to, iki 1999 m. batalionas turėjo 7-ąjį numerį kaip ir tarpukario 7-asis pėstininkų Žemaičių kunigaikščių Butegidžio pulkas, 1923–1936 m. stovėjęs Klaipėdoje. Keturi požymiai – dislokacijos vieta, patronas, numeris ir tai, kad tai yra pėstininkų dalinys, – suponuoja mintį, jog šis batalionas yra būtent 7-ojo pėstininkų Žemaičių kunigaikščių Butegidžio, o ne 3-iojo dragūnų Geležinio Vilko pulko tradicijų tęsėjas.

** Logiška, jei LDK kunigaikščių Radvilų karybos tradicijas tęs Mokomasis pulkas, o husarų tradicijų tąsa atelytyje bus perduota naujai suformuotam Lietuvos kariuomenės batalionui.

*** Sąlyginis ryšys, nes dalis kunigaikščių privačių dalinių buvo perduota į regimentą, bet vėliau grąžinta atgal.

**** Nuo 1717 m. iki XVIII a. vidurio egzistavo 4 dragūnų regimentai, trys iš jų (Karalaičio (Pinsko), Didžiosios ir Lauko buožių raitelių regimentai) buvo reorganizuoti į 2-ąjį, 4-ąjį ir 5-ąjį pėstininkų regimentus. Todėl dragūnų batalionas galėtų praeiti sieti, tarkime, su JKM dragūnų leibregimentu.

***** 1812 m. ulonų pulko tradiciją galima sieti ir su Lietuvos totorių eskadronu, kuris buvo įtrauktas į 3-įjį lietuvių gvardijos lengvosios kavalerijos (švoležierių) pulką.

Kariuomenei belieka puoselėti karinių dalinių tradicijas, sujungiant LDK, 1812 m. Prancūzijos *Grande Armée* žygio į Rusiją metu suformuotų lietuviškųjų pulkų, XIX a. sukilimo karinių formuočių, tarpukariu egzistavusių dalinių ir pokario partizanų istorijos epizodus į bendrus, kiek įmanoma nuoseklius bei pagrįstus dabar egzistuojančių Lietuvos kariuomenės dalinių istorijos pasakojimus. Tiesa, ateityje Lietuvos kariuomenės atsakingiems karininkams visgi gal derėtų permąstyti karinių dalinių tradicijų tautos politiką, vengiant sunkiai istoriškai paaiškinamų sprendimų. Tai būtų svarbu toliau planuojant karinių dalinių istorijos tyrimus, studijų ir monografijų rašymo darbą. Variantų, su kokių anksčiau veikusių karinių dalinių istorija sieti dabartinių Lietuvos kariuomenės batalionų tradicijas, gali būti ne vienas (galimas pavyzdys pateikiamas 1 lentelėje). Tinkamų sprendimų pasirinkimas ateityje padėtų ne tik formuojant bei stiprinant karinių dalinių tapatybę, bet ir karo istorikams vykdant tyrimus.

Su kuo gi turi galimybę tapatintis šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės daliniai? Pagal 1717 m. etatus, LDK kariuomenę turėjo sudaryti 6 tūkst. karių, padalintų į du autoramentus – Tautinį ir Svetimšalių. Pirmajame buvo 6 husarų, 26 petihorų, 10 totorių ir 10 kazokų vėliavų, o Svetimšalių autoramente – 4 dragūnų regimentai, 3 pėstininkų regimentai, Artilerijos korpusas (atskiroji kuopa), 4 janyčarų (vengrų) vėliavos²³. Reformavus LDK kariuomenę, pagal 1764–1776 m. etatus, ją sudarė 6 pėstininkų regimentai, Raitosios gvardijos (karabinierių) leibregimentas ir Pėsčiosios gvardijos regimentas, 2 husarų ir petihorų Tautinės kavalerijos brigados, 2 janyčarų vėliavos, totorių ir kazokų vėliavos (sujungtos į priešakinės sargybos pulkus), Artilerijos korpusas²⁴. XVIII a. pabaigoje kariuomenėje buvo 8 pėstininkų regimentai, 2 pėstininkų vėliavos, 2 kavalerijos (husarų ir petihorų) brigados, 5 priešakinės sargybos (kavalerijos) regimentai ir artilerija²⁵. 1812 m. Lietuvą užėmus Prancūzijos armijai, gavus paramą ir vietinės administracijos bei bajorijos pastangomis, buvo suformuoti 4 ulonų (17-asis, 18-asis, 19-asis ir 20-asis), 5 pėstininkų (18-asis, 19-asis, 20-asis, 21-asis ir 22-asis) pulkai, be to, gvardijos švoležierių-ulonų pulkas, pradėtas kurti Rudolfo Tyzenhauzo artilerijos dalinys, Vilniaus miesto gvardija ir žandarmerija, nors dauguma dalinių nebuvo visiškai sukomplektuoti ir apmundiruoti bei apginkluoti²⁶.

Visos čia išdėstytos problemos ir galimos jų sprendimo alternatyvos karinių dalinių istorijų tyrimą ir tokių istorijų rašymo poreikį daro akivaizdžiu – nesvarbu, ar tai būtų kariuomenės užsakomieji darbai, ar pačių mokslininkų inspiruotos analizės. Recenzuojamų knygų atveju ir užsakovas, ir vykdytojai (išskyrus VDU profesorius dr. Joną

²³ RAKUTIS, V. Lietuvos kariuomenės organizaciją reglamentuojantys dokumentai 1717–1775 m. *Karo archyvas*, 2003, t. XVIII, p. 78.

²⁴ RAKUTIS, V. Lietuvos kariuomenės reformos 1764–1776 m. In *Lietuvos valstybė XII–XVIII a.* Red. koleg. Z. KIAUPA, A. MICKEVIČIUS, J. SARCEVIČIENĖ. Vilnius, 1997, p. 567–577.

²⁵ RAKUTIS, V. *LDK kariuomenė ketverių metų seimo laikotarpiu (1788–1792)*. Vilnius, 2001, p. 90, 97.

²⁶ PUGAČIAUSKAS, V. *Lietuva ir Napoleonas*. Vilnius, 2012, p. 147–184.

Vaičėnonij), ir pagrindiniai vartotojai glaudėsi po tuo pačiu Krašto apsaugos sistemos stogu, taigi ir produktas – knygos – pagal visose gyvenimo srityse įsiginčius laisvosios rinkos dėsnius negalėjo labai nutolti nuo užsakovo lūkesčių. Juolab kad, tarkime, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorijos rašymą inicijavo paties dalinio, kuris tapo ir tyrimo objektu, vadovybė.

Kiekviena iš pastaraisiais metais Lietuvos kariuomenės išleistų ir čia aptariamų trijų autorių – Gintauto Surgailio, Valdo Rakučio ir Jono Vaičėnonio – studijų skirta paskirų Lietuvos kariuomenės dalinių istorijai. Karinių dalinių istorijų rašymas tikrai yra ne tiek išskirtinumas, kiek dėsningumas, nes užsienio šalyse tai plačiai paplitęs reiškinys, kurio būtinybės, manytumėme, papildomai net nereikia įrodinėti. Bandymų rašyti Lietuvos kariuomenės dalinių istoriją būta ir tarpukariu – 1934 m. išėjo kartu įrištos 5-ojo ir 8-ojo pėstininkų pulkų istorijos²⁷, 1939 m. buvo išleistos 11-ojo pėstininkų Vilniaus pulko²⁸, Lietuvos karo technikos²⁹ ir Lietuvos šaulių sąjungos³⁰ istorijos, o išėivijoje pirmasis pulko vadas Jonas Variakojis parašė ir 1965 m. išleido 4-ojo pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulko istoriją³¹. Panašiai, gal kiek didesnėmis apimtimis, savo dalinių istoriją tarpukariu ėmėsi rašyti ir kaimynai latviai. Pavyzdžiui, 1929 m. pasirodė 3-iojo Jelgavos³², o 1936 m. – 2-ojo Ventspilio pėstininkų pulkų³³ istorijos. Lietuvoje tarpukariu šia linkme nespėta pasistūmėti iš esmės dėl okupacijos ir kariuomenės likvidavimo, nors karinėje periodikoje, ypač sukakčių progomis, gana plačiai ir išsamiai buvo rašoma atskirų dalinių istorijos temomis. Atkūrus valstybingumą, prireikė daugiau nei dviejų dešimtmečių, kol subrendo mintis ir buvo imtasi darbo.

1-ojo ir 3-iojo tarpukario Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkų istorijos priklauso G. Surgailio plunksnai, o Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo dalinio istorija – kolektyvinis V. Rakučio ir J. Vaičėnonio darbas. Tai sudaro galimybę palyginti, kaip skirtingi autoriai ėmėsi realizuoti sumanymą rašyti Lietuvos kariuomenės dalinių istorijas. Pirmiausia reikia konstatuoti buvus skirtingų prieigų: pirmuoju atveju pateikiamos išskirtinai tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkų istorijos, chronologiškai nenukrypstant nei į LDK, nei į atkurtosios respublikos laikus. Antruoju atveju į vieną pasakojimą bandoma sujungti mažiausiai keturis Lietuvos karybos periodus – LDK, XIX a. lietuviškųjų Napoleono pajėgų dalinių, tarpukarį ir Lietuvos ginkluotųjų pajėgų po 1990 m. Pirmiausia skaitytojas supažindinamas su pėstininkų kariais Lietuvoje nuo XII a., o nuo XVIII a. pradedamas rišlus ir nuoseklus 2-ojo pėstininkų (Algirdo) pulko istorijos pasa-

²⁷ 5 pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas...; 8-tas pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulkas 1919–1934. Pulko penkiolikos gyvavimo metų sukakčiai paminėti. Sud. E. BLIUDNIKAS, P. NAZARAS. Šiauliai, 1934.

²⁸ BILEVIČIUS, [P.] 11 pėstininkų Vilniaus pulkas. Kaunas, 1939.

²⁹ Karo technikos dalių dvidešimtmetis 1919–1939. Kaunas, 1939.

³⁰ MATUSAS, J. Šaulių sąjungos istorija. Kaunas, 1939.

³¹ VARIAKOJIS, J. 4 pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulkas. New York, 1965.

³² 3. Jelgavas kājnieku pulks 1919-VIII-16 – 1929-VIII-29. Sas. K. LABSŪRS. Rīgā, 1929.

³³ 2. Ventpils kājnieku pulks. Formēšanās, kauju gaitas Latvijas Atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. Liepājā, 1936.

kojimas. 2-asis pėstininkų (Algirdo) pulkas 1812 m. atgimsta kaip 19-asis pėstininkų pulkas, o tarpukariu – kaip 2-asis pėstininkų pulkas ir gauna Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo vardą. Pagaliau trečią kartą dalinys atgimsta 1991 m. gruodžio mėn. ir pavadinamas Vilniaus motodesantiniu batalionu, o 1993 m. jam suteikiamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo vardas. Išskirtinė aptariamos V. Rakučio ir J. Vaičenonio knygos vertė – IV skyrius, skirtas 1991–2011 m. bataliono istorijai, nes kol kas esant ribotoms galimybėms dirbti su atkurtosios Lietuvos kariuomenės archyviniais dokumentais ir stokoiant pastarųjų dviejų dešimtmečių kariuomenės tyrimų, perskaičius minėtą skyrių, kur gausiai remiamasi bataliono archyve saugomais dokumentais, susidaro daug platesnis ir gilesnis įspūdis apie atkurtąsias Lietuvos ginkluotąsias pajėgas.

278

Visai kitos prieigos laikytasi 1-ojo ir 3-iojo Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkų istorijai skirtose studijose, kurių chronologinės ribos apima tik tarpukarį. Perskaitę šias knygas, sužinosime, kaip pulkai kūrėsi, su kokiais sunkumais susidūrė, kaip kovojo dėl Lietuvos nepriklausomybės. Knygose skiriamas dėmesys taikos meto periodui, pagaliau aptariama pulkų istorija sovietinės okupacijos metu ir jų išformavimas. Čia, matyt, galima įžvelgti ir tam tikrą autoriaus prieigą, kaip tyrinėti dalinių istoriją, nes knygos įvade, pripažinus tūkstantmetę Lietuvos kariuomenės istoriją, įvardijamas studijos tikslas – aptarti „Pirmojo pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko istoriją nuo jo kūrimosi pradžios iki likvidavimo“³⁴. Knygos baigiamajame žodyje konstatuojama, kad „Pulko istorija baigėsi taip, kaip ir visos Lietuvos kariuomenės istorija – likvidavimu“³⁵. Kito, 3-iojo, pėstininkų pulko istorijoje analogiškai konstatuojama, kad pulko istorijos pradžia – tarpukaris³⁶, o „pulko istorija baigėsi taip pat kaip ir visos Lietuvos kariuomenės istorija – 1940 m. spalio 26 d. pulkas buvo likviduotas“³⁷. Taigi akivaizdu, kad ir negalima tikėtis, jog tarpukario pulkų istorija bus pradedama, tarkime, nuo XVIII a. LDK kariuomenės arba pratęsiama iki XXI a. Lietuvos kariuomenės batalionų.

Nepaisant to, kad iniciatyva rašyti karinių dalinių istorijas atėjo iš paties tyrimų objekto – Lietuvos kariuomenės, tai nėra vien šlovės, laimėjimų, pergalių ar apibendrinus – „sėkmės“ istorijos knygos. Atidus skaitytojas ras jose duomenų ne tik apie tai, kokie nepritekliai Lietuvos karius vargino tarpukariu kuriantis valstybei ir kariuomenei, kaip juos kamavo utėlės ir blusos³⁸, o atkurtosios kariuomenės rūpesčiai menkai siejosi su higiena, bet ir apie ginkluotės trūkumus arba jos netinkamumą³⁹. Esama ir kelių skirtumų: ir G. Surgailio, ir V. Rakučio bei J. Vaičenonio knygoje aptariamas dalinių, kurių istorijai skirtos knygos, dalyvavimas kariniuose veiksmuose, tačiau tik pirmuoju atveju,

³⁴ SURGAILIS, G. *Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas*. Vilnius, 2011, p. 8.

³⁵ *Ibid.*, p. 264.

³⁶ SURGAILIS, G. *Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius, 2013, p. 7.

³⁷ *Ibid.*, p. 164.

³⁸ *Ibid.*, p. 57.

³⁹ RAKUTIS, V.; VAIČENONIS, J. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija*. Vilnius, 2012, p. 144–145.

t. y. G. Surgailio knygoje, pateikiamos ir kautynių, karinių operacijų schemos, tuo tarpu antruoju atveju apsiribojama tik pasakojimu, nevizualizuojant karinių veiksmų, o tai jau šioks toks karo istorijos tyrimo trūkumas. Antras skirtumas – tai dėmesys aprašomų dalinių šefams, t. y. Lietuvos didiesiems kunigaikščiams Gediminui, Algirdui ir Vytautui. Laikydami nuomonės, kad pirminis knygos vartotojas – skaitytojas yra XXI a. Lietuvos karinio dalinio – bataliono – karys, minėtų valdovų, ypač jų karinės veiklos, pristatymas būtų prasmingas. Tačiau tik didysis kunigaikštis Algirdas sulaukė dėmesio V. Rakučio ir J. Vaičėnionio knygoje, kiti du valdovai liko G. Surgailio knygų paraštėse. Reikia pažymėti, kad visų trijų knygų pabaigos skiriamasis bruožas – tai „duoklė“ dalinių vadams, aprašant tarnybos eigą, kai kuriuos nuopelnus ir pasiekimus.

Taigi, aptarus minėtų trijų autorių tris knygas, galima įvardyti dvi tyrimų strategijas: vienu atveju dalinio istoriją, apimančią tik siaurą tarpukario laikotarpį, kitu atveju platesnį požiūrį į Lietuvos karinių dalinių istoriją, taip daug svariau prisidedant prie atkurtosios Lietuvos kariuomenės tradicijų stiprinimo ir puoselėjimo. Žinoma, nei vienos, nei kitos strategijos negalima įvardyti kaip geresnės, pranašesnės ar prastesnės. Tai du skirtingi būdai siekti to paties tikslo – praplėsti mūsų žinojimą apie karinius dalinius, padėti dabar veikiančioms batalionams suprasti savo istoriją, sudėlioti įvairius tapatybės klausimus į „mentales lentynėles“. Šio teksto autorius subjektyviai laikosi nuomonės, kad karinių dalinių istorijos pasakojimas bent jau nuo XVIII a. ar XIX a. iki XXI a. yra daug perspektyvesnis, informatyvesnis, o skaitytojui kariui – ir įdomesnis.

Ir pagaliau šio teksto autoriaus tikslas nėra „medžioti“ knygoje pasitaikančias dalykines ar korektūros klaidas, nes nebūna knygų be klaidų. Antai teigiama, kad 3-iojo pėstininkų pulko batalionas XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje buvo dislokuotas Radviliškyje⁴⁰, nors apskritai istoriografijoje konstatuojama, kad pulko batalionai buvo išdėstyti Raseiniuose, Seredžiuje ir Kėdainiuose. Taigi Raseiniai atsitiktinai virto Radviliškiu. Bet atidus ir su Lietuvos karo istorija susipažinęs skaitytojas neabejodamas mintyse atitaisys šią korektūros klaidą, nes kitur tekste rašoma apie batalioną Raseiniuose.

Palyginus knygas tarpusavyje sinchroniškai, galimas ir šioks toks diachroninis palyginimas. Pažvelgime, kokia karinių dalinių istorijos struktūra buvo pateikiama anksčiau ir kitose šalyse parašytose knygoje. Regis, šiuo požiūriu ypač G. Surgailis laikosi tradicinės prieigos, nors ir kiti du autoriai per daug nenutolsta. Štai 1910 m. Berlyne išleista 41-ojo von Boyeno (5-ojo Rytų Prūsijos) pėstininkų pulko istorija struktūruojama gana panašiai – pulko suformavimas, paskui karinė patirtis, išskirtinį dėmesį skiriant 1866 m. ir 1870–1871 m. karinėms kampanijoms, toliau pereinama prie pulko istorijos taikos metu bei pateikiama informacija apie pulko šefus ir vadovybę⁴¹. 1929 m. Latvijoje išleistos šios šalies kariuomenės 3-iojo pėstininkų Jelgavos pulko istorija yra analogiškos struktūros:

⁴⁰ SURGAILIS, G. *Trečiasis...*, p. 117.

⁴¹ SCHIMRIGK, W. *Das Infanterie-Regiment von Boyen (5. Ostpreußisches) Nr. 41*. Berlin, 1910.

pulko formavimas, kovinė patirtis, pulko gyvenimas taikos metu⁴². Tas pat apie knygos struktūrą konstatuotina ir 1936 m. publikuotos Latvijos kariuomenės 2-ojo pėstininkų Ventspilio pulko istorijos atveju⁴³. Panašiai parašyta ir Lietuvos kariuomenės 5-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulko istorija, susitelkiant į Nepriklausomybės kovas bei kiek mažiau dėmesio skiriant pulko istorijai taikos metu⁴⁴. Analogiška ir 8-ojo pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulko istorija⁴⁵. Beje, abiem atvejais skiriamas dėmesys pulkų šefams ir simboliams – vėliavoms. Bendras visų penkių minėtų knygų bruožas – žemėlapių ir mūšių schemų gausa, ko, kaip minėta, stokojama Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo MPB istorijoje. Tačiau apskritai panašią struktūrą, akcentus kaip minėtų penkių knygų aptiksime ir G. Surgailio, V. Rakučio bei J. Vaičenonio knygose. Regis, visi trys autoriai vadovavosi V. Rakučio mintimi apie Lietuvos karo istorijos tyrimus: „Lietuvos karybos istorija dar neatsakė į svarbiausius jai keliamus klausimus. Esame priversti dirbti tradicine kryptimi, nes be tvirto pagrindo dar negalime aukščiau pakilti. Įmanoma pastatyti puikų namą ant smėlio pamatų, bet jiems nusėdus namas sugrius.“⁴⁶ Taigi šiame tekste aptariamos trys knygos yra parašytos tarytum pagal J. Vaičenonio metodinį nurodymus, kaip rašyti karinio dalinio istoriją⁴⁷.

Nekyla abejonių, kad artimiausiais metais sulauksime naujų tyrimų, skirtų Lietuvos kariuomenės dalinių istorijai. Šio teksto autorius, remdamasis tik žodiniais kai kurių kolegų pasvarstymais, gali anonsuoti, jog dera laukti išsamios 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko tarpukario laikotarpio istorijos ir naujos 1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulko istorijos, kurioje jau bus galima remtis tarpukariu išleista 15-os metų pulko istorija bei vienu iš naujausių LDK husarų istorijos tyrimu⁴⁸. Tikėtina, kad augantis susidomėjimas karyba bei karo istorija gali inspiruoti ir kitus autorius imtis dalinių istorijos tyrimų. Galbūt jiems pavyks atrasti trečią tyrimo kelią nei du aptartieji, imantis labiau probleminio, o ne chronologinio tyrimo, arba greta dalinių vadų išryškinti ir karių asmenines patirtis, kavalerijos dalinio istorijos atveju papasakoti žirgo istoriją. Gal jiems pavyks pažvelgti į dalinių istorijas per ekonominę prizmę, kokią naudą patirdavo civilių bendruomenės jų miestuose įsikūrus karinei įgulai, kaip buvo sprendžiamos produkcijos pertekliaus, sutrikus eksportui, problemos keičiant dalinių aprūpinimą bei karių racioną ir t. t. Tačiau esamuoju laiku reikia pozityviai vertinti pradėtą Lietuvos kariuomenės dalinių istorijos tyrimų darbą, kuris, atsižvelgiant į istorijos platybes, chronologinę prasmę ir dalinių gausą, tikėtina, bus tęsiamas ne vieną artimiausių dešimtmetį.

⁴² 3. *Jelgavas kājnieku pulks...*

⁴³ 2. *Ventspils kājnieku pulks...*

⁴⁴ 5 *pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas...*

⁴⁵ 8-tas *pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulkas...*

⁴⁶ RAKUTIS, V. Lietuvos karybos istorija: tarp tradicijos ir naujovių. *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 10–14.

⁴⁷ VAIČENONIS, J. *Metodiniai nurodymai kariuomenės dalinio istorijai rašyti*. Kaunas, 2010, p. 10.

⁴⁸ *Gusaras: 1-ojo gusarų...; AIRINI, V. Pro Deo et Patria. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės husarai 1500–1673. Abiejų Tautų Respublikos husarų ginkluotė Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkiniuose*. Kaunas, 2013.